

<https://doi.org/10.26565/2075-1834-2024-38-08>

УДК 342.7

Т. В. ПСЬОТА

аспірантка юридичного факультету

E-mail: psota.tetiana@gmail.com ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-6416-4098>

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

м. Харків, 61022, майдан Свободи 4

ПОВАГА ДО ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ ЯК ПЕРЕДУМОВА РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ОСОБИ В ДЕМОКРАТИЧНІЙ ДЕРЖАВІ

АНОТАЦІЯ. *Вступ.* Стаття присвячена визначенню змісту та особливостей категорії поваги до прав та свобод людини як обов'язкового чинника функціонування правового статусу особи в межах демократичної держави.

Короткий зміст основних результатів дослідження. У дослідженні наведено аналіз принципу поваги до прав та свобод індивіда та визначено зміст поняття правового статусу людини як фундаментальної категорії права. Автор розглянув основні елементи правового статусу особи та їхню залежність від дотримання державою принципу поваги до прав та свобод людини. Зазначено, що безперешкодне користування особою правами та свободами повинне розглядатися як значущий критерій якості людського життя у демократичному суспільстві. У статті наводиться теза щодо високого рівня значущості належного функціонування принципу поваги до прав людини у демократичній правовій державі, адже він забезпечує коректне функціонування таких юридичних категорій, як обов'язки, відповідальність, гарантії захисту прав та свобод, законні інтереси людини тощо. Автор дослідження доводить, що перелічені поняття є однаково важливими та доповнюють одне одного, входячи до складу правового статусу особи. У статті також підкреслюється значущість принципу поваги до прав та свобод людини для реалізації правового статусу індивіда на території держав-членів Європейського Союзу.

Висновки. Демократичний розвиток сучасної правової держави залежить від її спроможності належним чином забезпечувати функціонування принципу поваги до прав та свобод людини. Результати діяльності держави у сфері забезпечення належної роботи категорії правового статусу індивіда впливають на її визнання як повноправного учасника міжнародних відносин. Ураховуючи тісний взаємозв'язок демократичного розвитку держави із забезпеченням функціонування принципу поваги до прав та свобод людини, та останні тенденції розвитку відносин України з Європейським Союзом, зроблено висновок щодо подальших кроків нашої держави у сфері забезпечення прав та свобод індивіда.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: демократична держава, повага до прав та свобод людини, права та свободи людини, правовий статус особи, правові цінності.

Як цитувати: Псьота Т. В. Повага до прав і свобод людини як передумова реалізації правового статусу особи в демократичній державі. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, серія «Право».* 2024. Вип. 38. С. 86-94. <https://doi.org/10.26565/2075-1834-2024-38-08>

In cites: T. V. Psota (2024) Respect for human rights and freedoms as a prerequisite for the realization of the legal status of an individual in a democratic state. *The Journal of V.N. Karazin Kharkiv National University, Series "Law",* (38), P. 86-94. <https://doi.org/10.26565/2075-1834-2024-38-08> (in Ukrainian)

Постановка проблеми. Зі стрімким розвитком суспільних відносин та історичним досвідом соціально-трансформаційних зрушень, гарантування прав і свобод людини та громадянина постійно перебуває у центрі уваги демократичної спільноти. Рівень захисту прав та свобод особи виступає індикатором ефективності функціонування демократичної правової системи, а їхнє всебічне гарантування та наявність механізмів захисту – пріоритетним шляхом соціально-політичного розвитку держав.

Володіння та користування наданими правами та свободами у повному обсязі нерозривно пов'язане з питанням поваги до цих

категорій. Повага до прав і свобод людини є фундаментальною цінністю у демократичному суспільстві, що створює належні умови для реалізації прав і свобод.

Сприяючи розвитку норм національного права, принцип поваги до прав та свобод індивіда дозволяє демократичній правовій системі працювати злагоджено. На міжнародній арені даний принцип забезпечує тісну взаємодію держав та міжнародних організацій стосовно встановлення беззаперечних стандартів прав людини та вдосконалення механізмів їхнього захисту, застосування тиску проти тих суб'єктів, які не дотримуються зобов'язань у даній сфері [25, с. 5].

Повага до прав та свобод індивіда не лише забезпечує користування особами цими правами та свободами, а й гарантує належне функціонування інших юридичних категорій – обов'язків і правової відповідальності. Саме разом з останніми права та свободи формують правовий статус особи, тобто комплекс елементів усталеного становища індивіда в суспільстві, що визначається національним та міжнародним правом.

При цьому слід зазначити, що питання поваги до прав та свобод людини тісно пов'язані як із коректним функціонуванням правового статусу особи, так і з демократичним розвитком країни як суб'єкта міжнародного права та повноправного учасника міжнародно-правових процесів сучасності. Ураховуючи євроінтеграційні прагнення нашої держави, зазначені аспекти набувають практичного значення з огляду на закріплення поваги до прав та свобод людини як цінності Європейського Союзу в установчих документах даного утворення [18; 28].

Стан наукової розробки теми. Концепція поваги до прав та свобод людини у загальноправовому та філософсько-правовому значеннях стала предметом детального вивчення таких вітчизняних і зарубіжних науковців, як А. М. Колодій, С. П. Погребняк, О. В. Гришук, О. Ф. Скакун, С. Ф. Шевчук, Н. Кампанья, К. Парлетт та інших. Питання структури та функціонування правового статусу особи та його окремих елементів на національному та міжнародно-правовому рівнях вивчали Дж. М. Балкін, М. О. Баймуратов, Н. В. Вітрук, О. А. Лукашева, В. В. Мицик, А. Петерс, Р. Портман та П. М. Рабінович. Аспекти поваги до прав людини як частини європейських демократичних цінностей розглядалися Є. В. Реньовим, Т. Л. Сироїд, І. Маланчуком та іншими.

Водночас зв'язок між принципом поваги до прав та свобод людини та функціонуванням правового статусу особи включно з обов'язками та відповідальністю не знайшов свого відображення у сучасних правових дебатах, які здебільшого фокусуються на базових елементах становища особи в правовій системі – правах та свободах.

Мета статті полягає у визначенні характерних рис поваги до прав і свобод людини як невід'ємного чинника функціонування всіх складових правового статусу особи в сучасній демократичній державі.

Основні результати дослідження. Перш за все, необхідно зазначити, що концепція поваги до прав та свобод людини становить комплексне явище суспільного життя,

тісно пов'язане з моральними якостями людини як представника соціуму та правозахисною функцією демократичного державного ладу.

Повага до прав та свобод особи полягає у людській здатності до розуміння змісту цих явищ. Важливим також вбачається сприйняття сукупності наявних прав та свобод як цінностей. На цьому етапі необхідно розуміти, чому вільне користування особою правами та свободами повинне розглядатися як значущий критерій якості людського життя у демократичному суспільстві.

Так, у найзагальнішому сенсі права людини становлять собою сукупність можливостей індивіда діяти певним чином або утримуватися від деяких дій задля задоволення власних потреб та інтересів у конкретно-історичних умовах [8, с. 14]. Права людини можуть одночасно розглядатися і як першочергові цінності, пов'язані зі змогою людини контролювати чи вимагати щось, і як конкретні обов'язкові еталони дій [20, с. 30; 26, с. 675–677]. Такі правові можливості мають бути гарантовані в рамках демократичної держави відповідно до сучасних міжнародних стандартів у галузі прав людини.

Крім цього, явище прав людини має своє коріння поза політико-правовою структурою суспільства та виступає ціннісним орієнтиром для національної та міжнародно-правової систем у вдосконаленні сучасних практик із закріплення та захисту прав особи, покращення якості її життя [23, с. 223].

У вузькому ж значенні зміст поняття прав особи можна звести до переліку закріплених національним та міжнародним правом положень, якими регулюються зазначені можливості індивіда, умови користування ними та їхні межі.

У будь-якому разі, зміст прав людини характеризується рівнем розвитку суспільства – чим ширше коло закріплених прав у нормативно-правових актах держав та міжнародних організацій, до яких вони входять, тим комфортнішим є життя особи.

Загальні та рівні можливості, якими є права, необхідні для задоволення потреб існування та розвитку індивіда протягом його існування. Таке уявлення про зміст прав людини є наріжним каменем праворозуміння, що склалося в рамках європейської цивілізації [10, с. 6]. При цьому права людини мають фундаментальний характер, що зобов'язує суб'єкти державної влади втручатися в їхню реалізацію лише у певних закріплених правом випадках. Це слугує індикатором дотримання вимог верховенства права та демократичних засад, яким

повинні відповідати цивілізовані суб'єкти міжнародної арени.

Права є базовим елементом правового становища особи, без яких вона не може існувати як повноцінна суспільна істота. Функціонування громадянського суспільства і правової держави неможливе без прав людини в їхній основі [17, с. 710].

Якщо права вважаються унормованими можливостями діяльності людини, то її свобода як загальне явище суспільного життя становить вихідну точку володіння правами, умову реального користування ними. Свобода як неподільна ознака особи від її народження виступає первинним чинником наявності в людини набутих правових можливостей та основою її природних прав.

Свобода у множинному числі набуває конкретики та означає загальну сферу можливості проведення людиною певної діяльності. Тим не менш, наявні свободи не задають визначений напрямок використання правових можливостей особою та не демонструють кінцевого результату [21, с. 378].

Із одного боку, свобода індивіда у широкому сенсі забезпечується та захищається в рамках держави, але не проходить стадію регламентації [3, с. 188]. З іншого ж, поняття свобод можна розглядати як синонімічне до концепції прав людини із зазначенням більш широкого спектру можливостей вибору індивіда.

Слід зазначити, що й у національному праві України конкретні свободи трактуються через поняття прав людини, а кожна закріплена в ній свобода є водночас і правом. Виходячи з презумпції людської свободи, Конституційний Суд України наголошує на абсолютній обов'язковості обґрунтування будь-якого істотного обмеження свободи з боку держави. Права разом із свободами людини та їхніми гарантіями визначають зміст і спрямованість діяльності владного апарату [12].

Із вищезазначеного випливає, що права та свободи людини як фундаментальні категорії у праві тісно пов'язані між собою. Цінність для розвитку демократичного суспільства, яку вони представляють окремо та разом, важко переоцінити.

Необхідність поважати права та свободи людини витікає із значущості індивіда як самостійної частини соціуму, його гідності та самоцінності [2, с. 64.].

Виходячи з позицій природно-правової теорії, кожна людина, незалежно від її статусу, є раціональним створінням, яке радикально відрізняється від інших живих істот. Саме з цієї причини особа наділяється правами та

свободами, які надаються їй незалежно від волі державної влади. Рівність індивідів, універсальність та обов'язковість дотримання прав і свобод особи є закономірним результатом людського існування [27, с. 11].

Гідність індивіда являє собою конституційну цінність, що підкреслює самовизначеність людини, тим самим обмежуючи тлумачення останньої як об'єкта державної волі [16, с. 29–30].

Своєю чергою, саме повага до прав та свобод людини лежить в основі їхнього забезпечення на національному та міжнародному рівнях. Нормативно-правове закріплення і гарантування дієвого захисту цих категорій через роботу прозорих механізмів всередині держави, створення належних умов задля реалізації особами прав і свобод пов'язані з обов'язком державного апарату слідувати вимогам поваги до прав людини.

Принцип поваги до прав людини є однією із центральних засад демократичної правової держави. Будучи загальною ідеєю права, цей керівний принцип полягає у визнанні прав та свобод людини найвищою цінністю, розширенню їхнього переліку та та сприянню вільній реалізації. При цьому, неприпустимим вважається порушення прав та свобод не лише з боку приватних суб'єктів права, а й з боку держави [7, с. 117].

Повага до прав людини та пов'язаний із нею принцип ґрунтуються на ідеях рівності, свободи, гуманізму та демократії. Так, саме демократія як форма організації суспільства заснована на повазі до прав та свобод особи, а правова держава має гарантувати та всебічно захищати права та свободи людини і громадянина.

У сучасному демократичному суспільстві всі є рівними перед законом, відсутня дискримінація та забезпечена індивідуальна свобода особи в межах припустимих дій, що закріплено в нормативно-правових актах держави, які мають базуватися на гуманістичних засадах поваги до людської особистості.

Обов'язок поважати права та свободи людини в загальноправовій доктрині наразі знаходить своє вираження в запобіганні нанесення шкоди індивіду.

Повага до даних категорій також виходить за зазначені рамки та включає в себе дотримання переліку правозахисних стандартів щодо поведінки з індивідами, визнання рівності прав та свобод осіб, узгодження зовнішніх дій на внутрішньодержавному та міжнародному рівнях із постулатами гуманізму [22, с. 83, 102].

В українському законодавстві принцип поваги до прав та свобод людини знайшов своє відображення передусім в Основному законі – Конституції. Саме вона заклала основу формування демократичного суспільства в Україні через утвердження прав та свобод людини.

У Конституції України закріплені особисті права та свободи людини, громадянські, політичні, економічні, соціальні, політичні, культурні та інші права індивіда. Стаття 3 Конституції містить одну з основних демократичних засад нашої держави, що пов'язує зміст і спрямованість діяльності України з правами, свободами особи та їхніми гарантіями. При цьому, закріплені Конституцією права та свободи людини не є вичерпними та надаються всім без винятку особам на основі рівності, не можуть бути скасовані або звужені [5].

Гарантії дотримання прав і свобод індивіда підсилюються положеннями статті 157, яка забороняє вносити зміни до Головного закону, що скасовують чи обмежують права і свободи як людини, так і громадянина. Дана норма впливає із принципу прав людини як наріжного каменя конституційного ладу нашої держави [1].

Зазначені вище конституційні гарантії складають основу поваги до прав та свобод людини у демократичній Україні. Норми, закріплені в Конституції, відображають розуміння правотворцями важливості дотримання принципу поваги до прав людини для розвитку демократії та громадянського суспільства.

На цьому етапі також необхідно наголосити, що повага до даних категорій не лише становить передумову користування індивідом певним обсягом прав та свобод, а й забезпечує коректне функціонування таких юридичних категорій, як обов'язки, відповідальність, гарантії захисту прав та свобод, законні інтереси людини тощо.

Перелічена вище сукупність елементів включається до складу правового статусу особи – позиції індивіда в суспільстві з юридичної точки зору. Дана основоположна правова категорія виступає регулятором суспільних відносин всередині країни, а її гарантування та забезпечення функціонування є першочерговим завданням демократичної держави, повноцінне виконання якого неможливе без поваги до прав та свобод особи.

Перш за все, необхідно наголосити, що базовими елементами правового статусу індивіда є його права та свободи, а також юридичні обов'язки, якими він володіє як суб'єкт права [9, с. 84].

Обов'язки становлять невід'ємну частину становища людини в правовій сфері її існування, адже разом із володінням правами та свободами надходить і необхідність виконання юридичних обов'язків згідно з чинним законодавством.

Установлені види та міра суспільно необхідної поведінки особи на законодавчому рівні вважаються її обов'язками [6, с. 41]. Вони виявляються у наявності державних вимог із виконання наявних правових приписів, які, тим не менш, не повинні порушувати права та свободи особи. Даний елемент правового статусу людини разом із її правами та свободами лежить в основі взаємовідносин між індивідом та державою.

Окрім цього, до переліку категорій, які входять до правового статусу особи, додають юридичну відповідальність – несприятливі наслідки, які виникають за невиконання чи виконання неналежним чином людиною своїх обов'язків. Відповідальність є результатом правопорушення та має реалізуватися у процесуальних формах, встановлених законодавством, на основі чітких та передбачуваних механізмів [4, с. 98]. Порядок реалізації юридичної відповідальності повинен базуватися на принципах демократизму і поваги до прав та свобод людини.

Згідно з гарантованими державою правами, свободами, обов'язками та відповідальністю людина координує власну поведінку в суспільстві. Взаємодія цих елементів статусу особи характеризує її правовідносини також і з окремими індивідами. Перелічені вище елементи являють собою ядро правового становища людини.

У широкому розумінні явище правового статусу особи, окрім зазначених вище, включає в себе додаткові складові – гарантії забезпечення прав та свобод осіб та їхні законні інтереси.

Законні інтереси індивіда впливають із його прав та є рушійною силою діяльності людини в усіх сферах суспільного життя. В Україні інтереси особи разом із правами та свободами є об'єктами правової охорони [5].

Законні інтереси індивіда полягають у його усвідомленому прагненні користуватися матеріальними або нематеріальними благами за допомогою вільного вибору форми реалізації та прямо не опосередкованого в суб'єктивному праві простого легітимного дозволу [13]. При цьому, демократичний шлях розвитку суспільства передбачає захист інтересів людини, які слугують задоволенню інди-

відуальних і колективних потреб та не суперечать чинному законодавству.

Наявність у складі правового статусу людини гарантій захисту її прав та свобод забезпечує цілісність даної правової категорії в демократичній державі. Такі гарантії слугують запобіжником від посягань та порушень прав, свобод та інтересів індивіда як з боку фізичних та юридичних осіб, так і з боку владних структур.

Гарантії захисту прав та свобод людини виражаються у переліку правових норм, які встановлюють конкретні юридичні засоби та порядок користування особою своїми правами та свободами, а також способи охорони та санкції за у випадку їхнього порушення. Вони мають бути практичними та організаційно оформленими, спрямованими на попередження та припинення посягань на права та свободи, законні інтереси осіб, відновлення даних складових правового статусу та притягнення до відповідальності винних суб'єктів [14, с. 228].

Права, свободи та законні інтереси людини безпосередньо пов'язані з її обов'язками та відповідальністю. Усі перелічені складові правового статусу є однаково значущими та доповнюють одне одного.

Реалізація правового статусу особи полягає у практичній взаємодії його елементів та фактичному користуванні індивідом правами та свободами, механізмами їхнього захисту, переслідуванні ним законних інтересів та вільній участі у житті громадянського суспільства. Виконання юридичних обов'язків та несення відповідальності також є невід'ємною складовою реалізації людиною її правового становища.

Зазначений вище процес становить частину функціонування правової системи держави та виступає індикатором її демократичного розвитку.

Зважаючи на комплексність складу категорії правового статусу особи, слід наголосити на значущості застосування державою принципу поваги до прав та свобод людини під час діяльності її органів та посадових осіб на всіх рівнях влади. Повага до прав та свобод людини є передумовою реалізації правового статусу особи в демократичній державі.

Функціонування даного принципу – забезпечення належного визнання прав та свобод, розширення їхнього переліку та сприяння вільній реалізації інтересів особи – неможливе без закріплення кореспондуючих обов'язків та відповідальності, які виконують охоронну і превентивну функції. Крім цього, забезпечення

належної роботи елемента юридичної відповідальності в рамках принципу поваги до прав та свобод людини передбачає захист цих категорій за допомогою призначення відповідного покарання винним у порушенні прав та свобод індивіда.

Повага до прав та свобод людини є базовою вимогою не лише на національному рівні, а й на міжнародному. Так, права і свободи індивіда, закріплені у міжнародно-правових документах, становлять основний і беззаперечний елемент правового статусу особи на наднаціональному рівні [24, с. 27]. Демократичний розвиток держави як суб'єкта міжнародного права та учасника міжнародно-правового співробітництва є невіддільним від рівня забезпечення поваги до прав людини в ній.

Із огляду на євроінтеграційний курс України, необхідно підкреслити значущість поваги до прав та свобод людини серед держав-членів Європейського Союзу, що закріплено в установчих договорах даного інтеграційного утворення.

Так, свобода, повага до людської гідності та прав людини включно з правами індивідів, які належать до меншин, вважаються правовими цінностями ЄС відповідно до Договору про Європейський Союз зі змінами, внесеними до нього Лісабонським договором 2007 р. Згідно зі ст. 49 Договору, заявку на членство в інтеграційному утворенні можуть подати ті держави Європи, які зобов'язуються підтримувати цінності ЄС. Якщо цінності ЄС, у тому числі й принцип поваги до прав і свобод людини, серйозно та постійно порушуватимуться державою-членом ЄС, Європейська Рада уповноважена призупиняти деякі її права в межах об'єднання [28].

Крім цього, обов'язок держав-членів забезпечувати основні права та свободи індивіда закріплюється Хартією ЄС про основні права 2000 р. – особливим об'єднуючим документом, що містить перелік громадянських, політичних, економічних і соціальних прав громадян ЄС та всіх, хто перебуває на території даного інтеграційного утворення. Хартія наділена такою ж юридичною силою, як і установчі договори ЄС [15, с. 129–144; 18].

Закріпивши обов'язок дотримуватися принципу поваги до прав та свобод людини через зазначені нормативно-правові акти вищого порядку у своїй розгалуженій правовій системі, органи влади ЄС забезпечують реалізацію правового статусу особи та його коректне функціонування у межах своєї юрисдикції.

Із наданням Україні статусу кандидата на вступ до ЄС у 2022 році та прогнозованим

початком перемовин щодо вступу до цього інтеграційного утворення у майбутньому, постає необхідність вирішення питань стосовно взаємодії національної правової системи із правовою системою ЄС, зокрема щодо реалізації правового статусу особи [19].

Процес всеохоплюючої адаптації національного законодавства до права ЄС продовжується. Він неодмінно повинен відповідати загально визнаному у демократичному співтоваристві принципу поваги до прав та свободи людини.

Така повага становить імператив права ЄС [11, с. 65], який пронизує суспільну свідомість жителів співтовариства та є основою діяльності не лише центральних органів влади Союзу, а й національних владних структур держав-членів.

Необхідно наголосити, що з потенційним вступом України до ЄС процес реалізації правового статусу індивіда в нашій державі зазнає позитивних зрушень. Укріплення основи правового статусу особи відбудеться через доєднання України до установчих договорів спільноти, які містять основоположні правові цінності ЄС.

Зокрема, приєднання до Договору про Європейський Союз зі змінами, внесеними до нього Лісабонським договором 2007 р., дозволить зміцнити нормативно-правове закріплення принципу поваги до прав та свобод людини в українському законодавстві.

Крім цього, воно додасть новий механізм відповідальності держави за серйозні та систематичні порушення прав і свобод індивіда, який слугуватиме важелем впливу для недопущення посягань на дані елементи правового статусу особи.

Майбутній вступ України до ЄС передбачатиме й доєднання до Хартії ЄС про основні права 2000 р., що підкріпить наявний каталог прав та свобод, який міститься в чинному законодавстві України, та слугуватиме підґрунтям діяльності держави під час застосування права Союзу.

Тим не менш, потрібно звернути увагу на легкість заміни реального виконання принципу поваги до прав та свобод особи на його декларативне закріплення. Із огляду на це в процесі подальшої взаємодії з ЄС стосовно вступу вважається доцільним неухильно слідувати рекомендаціям спільноти щодо вдосконалення сфери судочинства, юстиції, свободи та прав людини, зокрема представників національних меншин.

Висновки. Підсумовуючи вищезазначене, слід наголосити, що концепція поваги до прав та свобод людини становить фундаментальну умову функціонування всіх складових правового статусу – від прав та свобод до обов'язків та відповідальності особи. Визнання прав та свобод людини найвищою цінністю та сприяння їхній реалізації є передумовою функціонування правового статусу особи зважаючи на тісний зв'язок елементів даного явища.

Використання принципу поваги до прав та свобод індивіда в межах демократичної держави характеризується закріпленням у її нормативно-правових актах механізмів захисту, гарантій прав і свобод людини та безумовному дотриманні законодавства під час діяльності державних органів та посадових осіб на всіх рівнях влади.

Демократичний розвиток сучасної держави базується на її спроможності належним чином забезпечувати функціонування принципу поваги до прав та свобод людини. Результати діяльності державного апарату стосовно реального стану захисту прав та свобод людини впливають на її визнання як повноправного учасника міжнародних відносин та успішного кандидата на вступ до наднаціональних об'єднань держав.

Шлях України до членства в ЄС також передбачає необхідність звернення особливої уваги на аспекти реалізації принципу поваги до прав людини з метою належного функціонування правового статусу особи як під час процесу вступу до даного інтеграційного утворення, так і після доєднання до Союзу..

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Висновок Конституційного Суду України (Велика палата) у справі за конституційним зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до статті 81 Конституції України (щодо додаткових підстав дострокового припинення повноважень народного депутата України) (реєстр. № 1027) вимогам статей 157 і 158 Конституції України від 24 грудня 2019 року № 9-в/2019. Конституційний Суд України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v009v710-19#Text> (дата звернення: 07.05.2024).
2. Гришук О. В. Людська гідність у праві: філософські проблеми. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2007. 428 с.
3. Кістяківський Б. О. Вибране / Б. О. Кістяківський; пер. з рос. Л. Г. Малишевської; упоряд., передм. і приміт. Л. П. Депенчук. Київ: Абрис, 1996. 512 с.
4. Колодій А. М. Принципи права України. Київ: Юрінком Інтер, 1998. 208 с.

5. Конституція України: Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 24.04.2024).
6. Кушніренко О. Е. Права і свободи людини та громадянина: навч. посібник. Харків: Факт, 2001. 437 с.
7. Погребняк С. П. Основоположні принципи права (змістовна характеристика). Харків: Право, 2008. 240 с.
8. Рабінович П. М. Здійснення прав людини: проблеми обмежування (загальнотеоретичні аспекти): монографія / П. М. Рабінович, І. М. Панкевич. Львів: Астрон, 2001. 108 с.
9. Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави: навчальний посібник. 9-е вид., зі змінами. Київ; Львів: Край, 2007. 188 с.
10. Рабінович П. М. Сучасне європейське праворозуміння. Право України. Київ, 2006. № 3. С. 4–6.
11. Реньов Є. В. Правові цінності: природа, значення та питання аккультурації в аспекті євроінтеграції України. Ампаро. Запоріжжя, 2021. № 4. С. 63–69.
12. Рішення Конституційного Суду України від 22 червня 2022 року у справі за конституційною скаргою Абрамовича Олексія Володимировича щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 2 частини другої статті 40 Житлового кодексу України (щодо дискримінації у реалізації права на житло). Конституційний Суд України. URL: https://ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/5-r_2_2022.pdf (дата звернення: 02.04.2024).
13. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення окремих положень частини першої статті 4 Цивільного процесуального кодексу України (справа про охоронюваний законом інтерес) № 18-рп/2004 від 1 грудня 2004 року. Конституційний Суд України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v018p710-04#Text> (дата звернення: 24.04.2024).
14. Скакун О. Ф. Теорія держави і права: підручник. Харків: Еспада, 2006. 776 с.
15. Сироїд Т. Л., Фоміна Л. О. Організаційно-правовий механізм захисту прав людини Європейського Союзу. Challenges and prospects for the development of legal systems in Ukraine and EU countries: comparative analysis: Collective monograph. Riga: Izdevniecība «Baltija Publishing», 2019. Vol. 2. Pp. 129–144.
16. Шевчук С. Ф. Людська гідність у системі конституційних цінностей. Право України. Київ, 2018. № 9. С. 29–40.
17. Юридична енциклопедія: в 6 т. / Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. Київ: Українська енциклопедія, 2002. Т. 4: Н–П. 720 с.
18. Charter of Fundamental Rights of the European Union 2000 (Consolidated Version 2016). Official Journal of the European Union. C Series, 202. 07.06.2016. URL: http://data.europa.eu/eli/treaty/char_2016/oj (last accessed: 02.04.2024).
19. European Council Meeting Conclusions. EUCO 24/22. General Secretariat of the Council. URL: <https://www.consilium.europa.eu/media/57442/2022-06-2324-euco-conclusions-en.pdf> (last accessed: 20.05.2024).
20. Griffin J. On Human Rights. Oxford: Oxford University Press, 2015. 354 p.
21. Jasay A. de. Freedoms, “Rights” and Rights. II Politico. Pavia: University of Pavia, 2001. Vol. 66, № 3 (198). Pp. 369–397.
22. Karp D. J. What is the responsibility to respect human rights? Reconsidering the ‘respect, protect, and fulfill’ framework. International Theory. Cambridge: Cambridge University Press, 2020. Issue 12. Pp. 83–108.
23. Moyn S. The Last Utopia: Human Rights in History. Cambridge: Belknap Press of Harvard University Press, 2012. 337 p.
24. Peters A. Jenseits der Menschenrechte: Die Rechtsstellung des Individuums im Völkerrecht. Tübingen: Mohr Siebeck, 2014. 535 S.
25. Risse-Kappen T. The Power of Human Rights: International Norms and Domestic Change. Cambridge: Cambridge University Press, 2013. 318 p.
26. Tasioulas J. Taking Rights out of Human Rights. Ethics. Chicago: The University of Chicago Press, 2010. Issue 120(4). Pp. 647–78.
27. The Oxford Handbook of Jurisprudence and Philosophy of Law / ed. J. L. Coleman, K. E. Himma, S. Shapiro. Oxford: Oxford University Press, 2012. 737 p.
28. Treaty on European Union 1992 (Consolidated Version 2016). Official Journal of the European Union. C Series, 202. 07.06.2016. URL: http://data.europa.eu/eli/treaty/teu_2016/2020-03-01 (last accessed: 01.05.2024).

Стаття надійшла до редакції 20.10.2024

Стаття рекомендована до друку 20.11.2024

T. V. PSOTA,

PhD student, Faculty of Law

E-mail: psota.tetiana@gmail.com ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-6416-4098>

V. N. Karazin Kharkiv National University
Kharkiv, 61022, Svobody square, 4

RESPECT FOR HUMAN RIGHTS AND FREEDOMS AS A PREREQUISITE FOR THE REALIZATION OF THE LEGAL STATUS OF AN INDIVIDUAL IN A DEMOCRATIC STATE

ANNOTATION. *Introduction.* The article is dedicated to defining the content and features of the category of respect for human rights and freedoms as a mandatory factor in the functioning of the legal status of an individual within a democratic state.

Summary of the main research results. The study provides an analysis of the principle of respect for the rights and freedoms of an individual and defines the content of the legal status of an individual concept as a fundamental category of law. The article examines main elements of an individual legal status and their dependence on the state's observance of the principle of respect for human rights and freedoms. It is noted that the unimpeded use of human rights and freedoms should be considered as a significant criterion of the quality of human life in a democratic society. The article presents a statement on the high significance the proper functioning of the principle of respect for human rights has in a democratic legal state, as it ensures the correct functioning of such legal categories as duties, responsibilities, guarantees of protection of rights and freedoms, legitimate human interests, etc. The author of the study proves that the listed concepts are equally important and complement each other, being part of the legal status of an individual. The article also emphasizes the importance of the principle of respect for human rights and freedoms regarding the realization of the legal status of an individual in the member states of the European Union.

Conclusions. The democratic development of a modern legal state depends on its ability to properly ensure the functioning of the principle of respect for human rights and freedoms. The results of the state's activities in the field of securing the proper functioning of an individual's legal status affect its recognition as a full-fledged international relations participant. Taking into account a close relationship between the democratic development of the state, functioning of the principle of respect for human rights and freedoms and the latest trends in the development of Ukraine's relations with the European Union, a conclusion was made regarding further steps of our state in the sphere of ensuring the rights and freedoms of an individual.

KEY WORDS: *democratic state, respect for human rights and freedoms, human rights and freedoms, legal status of an individual, legal values.*

REFERENCES

1. Conclusion of the Constitutional Court of Ukraine (Grand Chamber) in the case of the constitutional appeal of the Verkhovna Rada of Ukraine regarding the provision of an opinion on the compliance of the draft law on amendments to Article 81 of the Constitution of Ukraine (on additional grounds for early termination of powers of a People's Deputy of Ukraine) (Reg. No. 1027) with the requirements of Articles 157 and 158 of the Constitution of Ukraine dated December 24, 2019, No. 9-v/2019. Constitutional Court of Ukraine. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v009v710-19#Text> (accessed: 07.05.2024). (in Ukrainian)
2. Hryshchuk O. V. Human Dignity in Law: Philosophical Problems. Lviv: Lviv State University of Internal Affairs, 2007. 428 p. (in Ukrainian)
3. Kistiakivsky B. O. Selected Works / B. O. Kistiakivsky; translated from Russian by L. G. Malyshevska; edited, with preface and notes by L. P. Depenchuk. Kyiv: Abrys, 1996. 512 p. (in Ukrainian)
4. Kolodiy A. M. Principles of Ukrainian Law. Kyiv: Yurinkom Inter, 1998. 208 p. (in Ukrainian)
5. Constitution of Ukraine: Law of June 28, 1996 No. 254k/96-VR. Verkhovna Rada of Ukraine. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (accessed: 24.04.2024). (in Ukrainian)
6. Kushnirenko O. E. Human and Citizen Rights and Freedoms: Textbook. Kharkiv: Fakt, 2001. 437 p. (in Ukrainian)
7. Pohrebniak S. P. Fundamental Principles of Law (Substantive Characteristics). Kharkiv: Pravo, 2008. 240 p. (in Ukrainian)
8. Rabinovych P. M. Exercising Human Rights: Problems of Limitations (General Theoretical Aspects): Monograph / P. M. Rabinovych, I. M. Pankevych. Lviv: Astron, 2001. 108 p. (in Ukrainian)
9. Rabinovych P. M. Fundamentals of the General Theory of Law and State: Textbook. 9th edition, revised. Kyiv; Lviv: Kray, 2007. 188 p. (in Ukrainian)
10. Rabinovych P. M. Contemporary European Legal Understanding. Law of Ukraine. Kyiv, 2006. No. 3. Pp. 4–6. (in Ukrainian)
11. Reniov Y. V. Legal Values: Nature, Significance, and the Issue of Acculturation in the Aspect of Ukraine's European Integration. Amparo. Zaporizhzhia, 2021. No. 4. Pp. 63–69. (in Ukrainian)
12. Decision of the Constitutional Court of Ukraine dated June 22, 2022, in the case of the constitutional complaint of Oleksii Volodymyrovych Abramovych regarding the constitutionality of paragraph 2, part two of Article 40 of the Housing Code of Ukraine (concerning discrimination in the exercise of the right to housing). Constitutional Court of Ukraine. URL: https://ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/5-r_2_2022.pdf (accessed: 02.04.2024). (in Ukrainian)
13. Decision of the Constitutional Court of Ukraine in the case of the constitutional submission of 50 Deputies of Ukraine regarding the official interpretation of certain provisions of part one of Article 4 of the Civil Procedure Code of

- Ukraine (the case of a legally protected interest) No. 18-rp/2004 dated December 1, 2004. Constitutional Court of Ukraine. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v018p710-04#Text> (accessed: 24.04.2024). (in Ukrainian)
14. Skakun O. F. Theory of State and Law: Textbook. Kharkiv: Espada, 2006. 776 p. (in Ukrainian)
 15. Syroid T. L., Fomina L. O. Organizational and Legal Mechanism for the Protection of Human Rights of the European Union. Challenges and prospects for the development of legal systems in Ukraine and EU countries: Comparative Analysis: Collective Monograph. Riga: Izdevniecība "Baltija Publishing", 2019. Vol. 2. Pp. 129–144. (in Ukrainian)
 16. Shevchuk S. F. Human Dignity in the System of Constitutional Values. Law of Ukraine. Kyiv, 2018. No. 9. Pp. 29–40. (in Ukrainian)
 17. Legal Encyclopedia: In 6 Volumes / Yu. S. Shemshuchenko (Editor-in-Chief) et al. Kyiv: Ukrainian Encyclopedia, 2002. Vol. 4: N–P. 720 p. (in Ukrainian)
 18. Charter of Fundamental Rights of the European Union 2000 (Consolidated Version 2016). Official Journal of the European Union. C Series, 202. 07.06.2016. URL: http://data.europa.eu/eli/treaty/char_2016/oj (last accessed: 02.04.2024).
 19. European Council Meeting Conclusions. EUCO 24/22. General Secretariat of the Council. URL: <https://www.consilium.europa.eu/media/57442/2022-06-2324-euco-conclusions-en.pdf> (last accessed: 20.05.2024).
 20. Griffin J. On Human Rights. Oxford: Oxford University Press, 2015. 354 p.
 21. Jasay A. de. Freedoms, "Rights" and Rights. Il Politico. Pavia: University of Pavia, 2001. Vol. 66, № 3 (198). Pp. 369–397.
 22. Karp D. J. What is the responsibility to respect human rights? Reconsidering the 'respect, protect, and fulfill' framework. International Theory. Cambridge: Cambridge University Press, 2020. Issue 12. Pp. 83–108.
 23. Moyn S. The Last Utopia: Human Rights in History. Cambridge: Belknap Press of Harvard University Press, 2012. 337 p.
 24. Peters A. Jenseits der Menschenrechte: Die Rechtsstellung des Individuums im Völkerrecht. Tübingen: Mohr Siebeck, 2014. 535 S.
 25. Risse-Kappen T. The Power of Human Rights: International Norms and Domestic Change. Cambridge: Cambridge University Press, 2013. 318 p.
 26. Tasioulas J. Taking Rights out of Human Rights. Ethics. Chicago: The University of Chicago Press, 2010. Issue 120(4). Pp. 647–78.
 27. The Oxford Handbook of Jurisprudence and Philosophy of Law / ed. J. L. Coleman, K. E. Himma, S. Shapiro. Oxford: Oxford University Press, 2012. 737 p.
 28. Treaty on European Union 1992 (Consolidated Version 2016). Official Journal of the European Union. C Series, 202. 07.06.2016. URL: http://data.europa.eu/eli/treaty/teu_2016/2020-03-01 (last accessed: 01.05.2024).

The article was received by the editors 20.10.2024

The article is recommended for printing 20.11.2024